

17.3.2013 **Nedelo**

Stran/Termin: 18

Naslov: Govorim o stvareh, o katerih drugi molčijo

Naklada: 31.501,00

Avtor: patricija maličev

Površina/Trajanje: 589,21

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: INTERVJU

Gesla: PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ, MARINKA POŠTRAK, PREŠERNOVO

Govorim o stvareh, o katerih drugi molčijo

Oliver Frljič, gledališki režiser *Pred predstavo 25.671 – Izbris je največji poraz slovenske samostojne države*

PATRICIJA MALIČEV

Oliver Frljič je gledališki ustvarjalec, ki ne more molčati. Tokratna predstava, ki bo premiero doživela v kranjskem gledališču 21. marca, ima za naslov številko: 25.671. Leta 1992 je namreč Slovenija iz registra stalnega prebivalstva izbrisala 25.671 oseb. Ti ljudje so dolga leta živeli – nekateri med njimi celo še danes – brez dokumentov, brez socialnega in zdravstvenega zavarovanja, brez možnosti za zakonito zaposlitev, šolanje ali za izhod iz države, brez možnosti za sodelovanje v političnem življenju ter v nenehnem strahu pred policijo in deportacijo. Zanje se je uveljavil pojem izbrisani.

Obtožbe na račun izbrisanih se v slovenski družbi kljub vsem težavam, ki so jih ti ljudje doživljali, in kljub njihovi uničeni eksistenci – nadaljujejo še danes. Poleg standardnega repertoarja so jih zdaj doletele še obtožbe zaradi finančne škode, ki da so jo s svojim bivanjem in delom na črno povzročili slovenskemu gospodarstvu ... Zanimivo bo videti, kako se je te boleče teme o »tujcih v Sloveniji« lotil nekdo, ki ni Slovenec. Gotovo pa je, da bo, kot že tolikokrat doslej, zadel v živo.

Kako ste prišli do ideje, da bi naredili predstavo o izbrisanih?

Skoraj sočasno sva se tega domislila umetniški vodja kranjskega teatra, **Marinka Poštrak**, in jaz. S problemom in okoliščinami izbrisa me je seznanila neka gospa, ki je gledala mojo predstavo Pismo iz 1920, češ da če že delam v Sloveniji, bi se lahko poigral s temo izbrisanih. O njih sem začel brati v publikaciji Mirovnega inštituta in se podrobneje seznanil s problematiko tudi iz drugega grada. Bolj ko sem se poglobljal v to, bolj mi je postajalo jasno, da je predstava o izbrisanih za slovensko druž-

bo nujno potrebna. Predvsem zato, ker so ljudje v odnosu do izbrisanih precej nesenzibilizirani, ne poznajo njihove geneze, niti ne kažejo pripravljenosti za sistemsko reševanje usode teh ljudi.

Zanimivo bi bilo slišati, kako je tema, kot so izbrisani, našla pot v repertoarno gledališče.

Dogovor za sodelovanje s tem gledališčem sem imel že od prej. Delovni naslov projekta je bil Poraz. Hotel sem se ukvarjati z različnimi vrstami poraza, ki jih je slovenska družba pretrpela v preteklih dvajsetih letih. In tako se je pokazalo, da je največji poraz slovenske samostojne države izbris. Država je tem ljudem kratila človekove pravice, nobena od vlad, ki so se nato zvrstile, ni pokazala prave volje za reševanje tega problema. Resolucija, ki bi dokumentirala izbris, ne obstaja. Kako to interpretirati drugače kot zanikanje dejstva, da se je izbris zgodil. Lahko ga kvalificiramo, kakor pač hočemo, toda v tem primeru gre za določeno obliko etničnega čiščenja. Ne gre pa pozabiti, da je to eno največjih etničnih čiščenj na območju nekdanje Jugoslavije.

Število predstav, ki ste jih režirali v Sloveniji, se počasi približuje desetici. Glede na tip predstav, ki jih ustvarjate, ste si gotovo po malem že ustvarili sliko, kakšen je slovenski nacionalni značaj ... Česa najbolj primanjkuje Slovincem?

Kakršnokoli posploševanje mi je tuje, zato bi težko rekel, kakšen je slovenski nacionalni značaj. Lahko pa povem, da so v Sloveniji ljudje, kot je Matevž Krivic, ki je v času,

ko je večina medijev o izbrisanih ustvarjala negativne stereotype, pokazal državljanski pogum ter se strokovno in javno zavzel zanje. V Sloveniji so ljudje, kot je novinar Igor Mekina, ki je na problem izbrisanih opozarjal v času, ko še niso bile jasno zarisane njegove dimenzije in je v medijih prevladovalo spodbujanje predsodkov, da so med izbrisanimi večinoma nekdanji oficirji JLA.

Kaj pomeni delati avtorski projekt – to, da vašo zamisel udejanjijo igralci ali pa ...?

Avtorskega projekta ni lahko definirati. Vsakokrat je drugače. Edina stalnica pri njem je, da ne izhajamo iz tekstovne predloge, temveč neposredno iz družbenega problema. Avtorski projekt je avtorski zaradi tega, ker v njem ne obstaja klasična derridajevska shema z avtorjem na vrhu piramide, režiserjem kot njegovim prevajalcem in igralci, ki prevajajo režiserjevo prevajanje. V mojih avtorskih projektih so vsi povabljeni k aktivnemu sodelovanju. Od osebnega angažmaja posameznika pa je odvisno, koliko bo prispeval kot avtor. To pomeni tudi drugačno vrsto odgovornosti od tiste, ki jo imajo v dramskem gledališču. In še nekaj: avtorske projekte vedno vidim kot prostor, v katerem igralci od tistih, ki sicer predstavljajo tekst, prehajajo v politične subjekte.

Do premiere je še nekaj dni. Česa se najbolj veselite?

Mislím, da nam je uspelo najti obliko, ki bo – namesto ponavljanja zgodb izbrisanih, ki bi bolj prikazovala posledice izbrisa, sprožala kratkotrajno empatijo, po kateri pa bi bilo vse tako kot prej – govorila o kolektivni odgovornosti, da se je izbris zgodil in da enaindvajset let pozneje še vedno ni sistemске rešitve zanj.

Kaj naj gledalci pričakujejo od te predstave? Kot agent provocateur nas utegneta znova presenetiti.

Lahko pričakujejo resno ukvarjanje s temo izbrisanih v okviru medija,

v katerem ustvarjam. Ne želim sprožati sladkobnih sentimentov, menim namreč, da jokanje nad usodo izbrisanih ne bo rešilo njihovih težav. Hočem pokazati, da so državljani te države s tem, kolikor participirajo v političnem življenju ali pač ne, odgovorni za izbris. Prav tako želim opozoriti na globoko nezaupanje do državnih institucij, ki so izbris izvedle in omogočile, da traja enainvajset let.

Delali ste v Slovenskem mladinskem gledališču, kranjskem Prešernovem, letos ste vstopili še v ljubljansko SNG Dramo s predstavo Božič pri Ivanovih. Kako se počutite med slovenskimi gledališkimi ravnatelji in igralci?

Kot doma. Zdaj sem že pol leta v Sloveniji, pa sem se šalil, da bi lahko zaprosil za slovensko državljanstvo. Slovensko gledališče je trenutno precej dinamično. Videl sem nekaj odličnih predstav. Ljubljanska Drama je imela izredno sezono. Iz vizure HNK kot osrednje hrvaške nacionalne gledališke hiše, ki se še zmeraj drži svojega koncepta iz 19. stoletja, se zdi to, kar se dogaja tukaj, res neverjetno. Prešernovo gledališče je pokazalo pripravljenost, da nas sooči z eno največjih travm slovenske družbe. Predstava, ki sem jo pred tremi leti naredil v SMG, Preklet naj bo izdajalec svoje domovine, je nenehno na mednarodnih gostovanjih ...

Pred časom sva se pogovarjala, da lahko politična neizoblikovanost igralca predstavlja težavo pri sodelovanju z njim. Kako se je to, bolje ali slabše, manifestiralo pri predstavi 25.671?

To je lahko težava, toda sodelovanje pri takšni vrsti projekta, kot je ta, je tudi možnost političnega konstituiranja igralca. V Kranju smo, tako kot povsod, imeli precej debat. Včasih se nismo strinjali glede forme, a mislim, da smo našli uspešen modus vivendi. Zdi se mi, da je velika stvar, da takšen projekt poteka v gledališki instituciji, kajti prav simbolični kapital te institucije mu daje neko drugo vrsto legitimnosti.

Kakšen je recept za najučinkovitejše reflektiranje naše resničnosti v gledališču? Ali je vse samo fikcija?

Ljudje imajo potrebo – včasih najbolj prav tisti, ki delajo v gle-

dališču –, da se skrijejo za fikcijo. Gledališki medij me primarno zanima kot prostor problematiziranja, proizvodnje in distribucije resnice in fikcije. Poglejte, pravkar je minilo deset let od atentata na nekdanjega premiera Srbije, Zorana Đindića. O tej temi sem delal predstavo v beograjskem Ateljeju 212 in zaradi tega so na koncu odstavili ravnatelja Kokana Mladenovića. Težava igralcev v tej hiši, ki so začeli hajko na ravnatelja – in tudi širše javnosti, ki nas je še mesece po premieri medijsko masakrirala – je bila odsotnost fikcije. Njihov osrednji argument je bil, da etika predstave deluje v škodo njene estetike. Večje neumnosti v življenju še nisem slišal. Način, kako ustvarjam predstave, je prav stalno polemiziranje z ne-reflektiranimi in reakcionarnimi estetskimi pozicijami, ki nam jih poskušajo podtakniti kot ideološko nevtralne in objektivne.

»Revolucije ne bomo videli po televiziji ...« Jo bomo videli v gledališču?

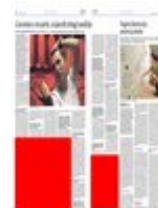
Dvomim. Revolucija je družbena sprememba, ki se ne dogaja v obstoječih institucijah, znotraj njihovih procedur. Poleg tega revolucijo potrebujejo množice. Z mediatizacijo gledaliških predstav, z njihovo sekundarno izvedbo v medijskem prostoru, bom poskušal vsaj malo razširiti njihov recepcijski prostor. Gledališče, kot še eden od državnih ideoloških aparatov, reproducira obstoječe proizvodne odnose, njim pripadajočo eksploatacijo ter interese in sistem vrednot določenega družbenega razreda. Izvedbene strategije, ki se jim vsaj za krajši čas uspe izogniti tej logiki, institucije kaj hitro preusmerijo v »primernost«.

Predstavo 25.671 ste v Kranju začeli pripravljati v času, ko so Slovenijo preplavile demonstracije. Kako ste jih doživeli?

Menim, da je do neke resne družbene spremembe mogoče priti samo s poglobljanjem krize. Množična proletarizacija, okoliščine, v katerih ljudje nimajo kaj izgubiti – razen obstoječega sistema izkoriščanja in poniževanja –, so edina možnost za radikalizacijo boja. Čeprav veliko ljudi iluzorno misli, da je mogoče do alternative obstoječemu sistemu priti nenasilno.

Oliver Frlić FOTO MAVRIC PIVK

Predstava bo govorila o kolektivni krivdi, ne pa kratkotrajni empatiji do izbrisanih. FOTO MARE MUTIČ, PGK

KO GRE ZARES, SE GLEDALEC USTRAŠI

Oliver Frlijič je doma iz Travnika. Pisec, teoretik, performer, igralec, organizator, režiser in še kaj. Zdi se, da pokriva celoten spekter tega, kar se v 21. stoletju pričakuje od multidisciplinarnega umetnika. Zato je tudi težko naštet, s čim vse se je ukvarjal zadnjih petnajst let – ulični performansi, režije v nacionalnih gledališčih, od baročne glasbe do turbofolka, otroških predstav ... Vedno so močno odmevale v javnosti. V Ajshilovih Bakhantkah na Splitskem poletnem festivalu je igralca ogrnil v plašč iz surovega mesa in v predstavi uporabil govor nekdanjega hrvaškega premiera Iva Sanaderja. Predstava Turbofolk, premierno izvedena na Reki, je prepovedana za mlajše od osemnajst let. V predstavi Preklet naj bo izdajalec svoje domovine, v produkciji Slovenskega mladinskega gledališča, kjer izhaja iz Grotowskega in njegovega odvzemanja elementov reprezen-

tacije in dramskega gledališča ter iz Handkejevega slovitega Zmerjanja občinstva, gre vse zares. In hkrati nič. Ko gre zares, se marsikateri gledalec ustraši in zapusti dvorano. Tudi moški. Oliver Frlijič je gledališki ustvarjalec, ki ne more molčati. Najraje pa spregovori o tistem, kar najbolj boli. Taka je tudi odrska govorica njegovih predstav. Ostra in natančna. O tem so se gledalci med drugim lahko prepričali v Treh sestrah, ki jih je v minuli sezoni režiral v Prešernovem gledališču. Ali pa v Klistirajmo srčka! v letošnji sezoni SMG. S provokativnimi uprizoritvami neusmiljeno vrta v nevalgične točke družbene in politične stvarnosti ter hkrati brezkompromisno raziskuje meje gledališkega jezika. Prav zato njegove predstave ne občinstva ne strokovne javnosti nikoli niso pustile ravnodušnih, povabljene pa so bile tudi na ugledne festivale in na njih prejele številne nagrade.